

Obraćanje predstavnika implementaciju sporazuma u BiH, Wolfganga Petritscha, Vijeću sigurnosti Ujedinjenih nacija

Visokog za Mirovnog

Gospodine Predsjedniče,

Uvaženi članovi Vijeća sigurnosti,

Kada sam počeo raditi u Bosni i Hercegovini u avgustu 1999. godine, na čelu Jugoslavije i Hrvatske su se još uvijek nalazili lideri koji su početkom 90-tih izazvali ratove sa katastrofalnim posljedicama. Njihovi ljudi su u to vrijeme još uvijek bili na vlasti u BiH. Zbog toga su izbjeglice imale vrlo malo nade da će se ikada vratiti na svoja ognjišta. Reformu su blokirali koristoljubivi političari koji nisu ništa učinili da bi prevazišli interne ekonomske podjele i stvarni nedostatak adekvatnog zakonodavnog okvira. Iako su formirane institucije na državnom nivou, one nisu imale dovoljno sredstava, osoblja, niti su imale stvarnu moć. Moji uvaženi predhodnici Carl Bildt i Carlos Westendorp su uz velike napore nastojali sve to ispraviti, ali im je snažna prepreka bila politička klima unutar zemlje koja nije obećavala bolje dane, te izostanak saradnje Zagreba i Beograda.

Suočen sa takvom situacijom, postavio sam vrlo jasnu strategiju. Od dolaska u BiH energično zastupam stvaranje tržišne ekonomije koju će pokretati investicije, umjesto da bude ovisna o pomoći, zatim masovni povratak izbjeglica (uspostavljanje situacije koja je prethodila etničkom čišćenju), te konsolidaciju institucija – pravnih, političkih,

ekonomskih, socijalnih, obrazovnih i građanskih – koje će potpomoći održivu demokraciju nakon što međunarodna zajednica prestane sa pružanjem obimne pomoći i nakon što se povuče iz unutrašnje politike zemlje.

Nakon 11. septembra potencijalno katastrofalne posljedice slabih i propalih država su se duboko usjekle u našu svijest. Iskustvo u BiH je definitivno pokazalo da se zemlje ne mogu oporaviti od rata, niti dugih građanskih sukoba putem materijalne ili vojne pomoći. Njima su potrebne institucije koje će biti u funkciji, i potrebna im je "kultura" pravilnog razmatranja zakona, njihova univerzalna primjena i poštivanje. Danas, u odnosu na Afganistan, čak i skeptici prihvataju da izgradnja institucija mora biti srž uspješne intervencije.

Konsolidacija vladavine prava podržava strategiju međunarodne zajednice u BiH, s obzirom da je moguće promovirati izgradnju institucija, povratak izbjeglica i ekonomski razvoj jedino u bezbjednoj sredini u kojoj vlada zakon i red. U tom pogledu rad međunarodne policije koja u skladu sa Daytonskim/Pariškim mirovnim sporazumom pruža građanima BiH efikasnu i nepristrasnu policijsku zaštitu od ključnog je značaja za nastojanja u pravcu mirovne implementacije. Želio bih iskoristiti ovu priliku i pohvaliti specijalnog predstavnika Generalnog sekretara, Jacquesa Paula Kleina, zatim komesara policije, Vincenta Coeuderoya, i cjelokupno osoblje IPTF-a i UNMIBH-a koji s upornošću rade na izvršenju tog zadatka.

18. februara je Vijeće za opća pitanja pri Evropskoj uniji najavilo da je EU spremna uspostaviti policijsku misiju (EUPM) koja će 1. januara 2003. godine preuzeti nadležnost IPTF-a. EUPM će uz podršku EU programa za izgradnju institucija doprinijeti mirovnoj implementaciji i cjelokupnoj EU politici u regionu, odnosno procesu stabilizacije i udruživanja. To je jedinstvena šansa za EU da razvije svoj politički angažman sa BiH i podrži strukturalnu reformu koja je značajna za proces europeizacije zemlje. Dozvolite mi da izrazim zahvalnost visokom predstavniku EU za zajedničku stranu i sigurnosnu politiku, Javieru Solani, na odlučnom i konstruktivnom pristupu kojeg je usvojila EU kroz uspostavljanje misije EUPM. 28. februara je Upravni odbor Vijeća za

implementaciju mira pozdravio i prihvatio inicijativu EU. Generalnog sekretara sam blagovremeno obavijestio.

Gospodine Predsjedniče,

Rad policije u BiH neće biti u potpunosti adekvatan sve dok postoji vjerovanje da su određene osobe van dometa zakona. U tom pogledu rad Međunarodnog suda za ratne zločine i saradnja koju su bh. organi na državnom nivou i u oba entiteta pružili tom Sudu značajna je za cjelokupan oporavak zemlje. Samo prije nekoliko dana su snage SFOR-a pokrenule operaciju hapšenja Radovana Karadžića u istočnoj Bosni. Dozvolite mi da iskoristim ovu priliku da zahvalim COMSFOR- ovom Generalu John Sylvesteru i njegovim vojnicima na ovim hrabrim pothvatima koji su bili neophodni usljed izostanka vjerodostojnih nastojanja organa u RS-u da uhapsu i prebace u Hag optužene ratne zločince koji se kriju na njihovoj teritoriji. Entitet Republike Srpske ne smije imati nikakve sumnje da sve dok ne bude počeo ispunjavati svoje obaveze, neće imati punu podršku međunarodne zajednice. Čvrsto sam uvjeren da ljudi neće moći okrenuti list, niti se okrenuti budućnosti sve dok Radovan Karadžić, Ratko Mladić i drugi optuženici ne budu u Hagu. Srpska demokratska stranka (SDS), koju je osnovao Karadžić, najavila je isključenje svojih članova optuženih za ratne zločine. Ipak SDS će morati pokazati praktičnu i javnu podršku Međunarodnom sudu prije nego što se takvoj izjavi pristupi s bilo kojom dozom povjerenja.

Uz odobrenje Međunarodnog suda za ratne zločine u skladu sa Rimskim sporazumom iz 1996. godine, općepoznatim kao "Pravila puta", slučajevi ratnih zločina se mogu procesuirati pred sudovima u BiH. Poznata mi je osjetljivost i značaj takvih suđenja čiji cilj nije samo izvođenje počinitelja pred lice pravde, nego oni imaju i ključnu ulogu u cjelokupnom procesu integracije. U svjetlu plana kojeg je prošle godine predložila tužiteljica Suda u Hagu u vezi sa mogućim prebacivanjem slučajeva pred Međunarodni sud u BiH, moj Ured pregovara sa Međunarodnim sudom i Uredom UN-a za pravna pitanja u New Yorku u cilju uspostave saradnje na konsultativnom projektu koji će identificirati sredstva koja su neophodna da bi se pred domaćim sudovima procesuirao već broj ratnih

zločina. Konsultacije će uskoro početi. Finansiraju ga vlade Ujedinjenog kraljevstva i Švedske i na osnovu njega će se uspostaviti direktna saradnja sa drugim UN agencijama, međunarodnim organizacijama i bh. organima vlasti.

Iako su međunarodna nastojanja u širokoj oblasti vladavine prava dovela do rezultata, progres po određenim pitanjima nije ispunio očekivanja zato što još uvijek nije izvršena temeljna reforma sudstva. Program za procjenu sudskog sistema (JSAP) kojeg je UNMIBH formirao prije dvije godine zatvoren je u novembru 2000. godine. Nakon zatvaranja JSAP programa, moj Ured je bio zadužen da uspostavi Nezavisnu sudsku komisiju. 14. marta prošle godine sam donio Odluku kojom sam zvanično proglasio formiranje Nezavisne sudske komisije (IJC) i utvrdio njen mandat.

Međutim, ono o čemu mi je IJC podnio izvještaj bila je poprilično alarmantna slika: sudije i tužitelji, od kojih su mnogi došli na funkciju u toku ili odmah nakon rata na osnovu etničke pripadnosti ili političkog uvjerenja, a ne na osnovu profesionalnih zasluga, često su nepodobni za funkcije koje obavljaju. Finansiranje je neadekvatno, a sudovi se često suočavaju sa neopravdanim vanjskim utjecajem.

Na zahtjev Vijeća za implementaciju mira, prošle sedmice sam političkim direktorima Upravnog odbora predočio najnoviji program mjera sudske reforme za 2002/2003. Program predstavlja kombinaciju restrukturiranja bh. sudskog sistema i depoliticiziranu proceduru imenovanja, uz uvođenje Visokog sudskog vijeća. Program takođe obuhvata i reformu ključnih zakona, uključujući i zakone o parničnom i krivičnom postupku.

Takav paket ciljnih mjera velikim dijelom predstavlja odgovor na apele domaćih organa da se preduzmu čvršće mjere u rješavanju pitanja korupcije i problema u sudskom sistemu kroz sveobuhvatnu reviziju. Vijeće Evrope je pozvano da radi na detaljima strategije kako bi se utvrdio sistem za BiH koji će biti usklađen sa modernim evropskim standardima.

I zaista, “europeizacija” BiH – iskristalisana kroz predstojeći prijem te zemlje u Vijeće Evrope i korake koje prema dokumentu Evropske unije “Road Map” BiH mora preduzeti kako bi se približila članstvu u Evropskoj uniji – predstavlja temeljni kontekst za promoviranje vladavine prava i pospješivanje programa međunarodne zajednice za obnovu BiH. Mi smo promovirali funkcionalnu integraciju BiH kroz stvaranje nezavisnih regulatornih institucija na državnom nivou, kao što je Regulatorna agencija za komunikacije, te državna Regulatorna komisija za električnu energiju koja će se uskoro formirati.

Na drugom planu, a u kontekstu izgradnje države koji se bukvalno manifestira na život gotovo svih građana BiH, postigli smo značajan i vidan napredak u pogledu uvođenja modernog javnog rtv sistema koji pokriva cijelu zemlju. Radilo se o kompleksnom i neizbježno kontroverznom projektu koji još uvijek nailazi na otpor uvriježenih političkih interesa s obzirom da zadire u sferu javnog života koja se dotiče svakog pojedinačno. Ipak, međunarodna zajednica i domaće rtv kuće – kako samo njihovo rukovodstvo, tako i nadzorni odbori – forsirali su reforme s ciljem smanjenja političkog utjecaja na medije i obezbjeđenje nepristrasnog informiranja građana, te usavršavanje programa.

Gospodine Predsjedniče,

BiH je dosegla ključnu tačku na putu ka stalnom oporavku. Vodeće političke stranke razgovaraju o načinu implementacije Odluke Ustavnog suda o konstitutivnosti naroda na cijelom prostoru BiH. To je test koji treba pokazati da li će se BiH razviti u državu predanu ljudskim pravima i vladavini zakona, zaštititi čovjeka, kao i zaštititi tri bh. konstitutivna naroda i grupe tzv. Ostalih. Implementacija ove Odluke stavlja veliki teret na još uvijek krhak politički sistem u BiH. Ipak je ovo trenutak kada BiH mora uspostaviti unutrašnji balans na temelju konstruktivne međuovisnosti svih zajednica. Još uvijek vlada rasprostranjeno mišljenje da su kompromis i konsenzus neka vrsta mane. Nastojimo promijeniti ovaj duboko uvriježen stav, stav koji ne vlada samo u BiH. Razgovori koji su u toku predstavljaju dio procesa kroz koji se implementacija Daytonskog mirovnog sporazuma razvija u nešto šire i dublje. Ova evolucija – koja

prelazi granice Dayton – predstavlja prostupan proces koji je ipak po svojoj prirodi demokratski. Njime se još jednom naglašava evolucionarni potencijal Dayton. Sama činjenica da je Ustavni sud BiH, tj. institucija koja je osnovana u skladu sa daytonskim Ustavom, pokrenuo ovaj proces, ukazuje na to da se daytonski sistem može reformirati. Čak i dobronamjerne izjave iz inozemstva rizikuju ugrožavanje ovog procesa kojeg vidim kao “odgovornost” u nastajanju. Smatram da se strankama moraju pružiti sve moguće šanse za iznalaženjem “domaćih” rješenja do kojih će doći bh. lideri u korist bh. građana.

Međutim, vrijeme je od bitne važnosti. Ustavni pregovori moraju što prije uroditi plodom kako bi se u roku mogli donijeti neophodni amandmani na entitetske ustave i na bh. Izborni zakon, te da bi se izbori održali u oktobru, kako je i planirano. Oktobarski izbori će biti prvi poslijeratni izbori koje će organizirati domaći organi. Njima će se uvesti četverogodišnji izborni ciklus koji bi trebao dodatno ojačati stabilnost političkog sistema.

Kako je vladavina prava počela da zaživljava, drastično se povećao broj izbjeglica koje se vraćaju na cijelom području BiH. Prošle godine je zabilježeno preko 92,000 takozvanih manjinskih povrataka, što predstavlja povećanje za 36 posto u odnosu na 2000. godinu, što je u to vrijeme NVO sa sjedištem u SAD-u Human Rights Watch okarakterisao kao “pomak”. Ukoliko se zadrži ista stopa – a vjerujem da je to moguće – masovni povratak će biti završen u roku od dvije godine. U tom kontekstu bih želio pomenuti krucijalnu ulogu UNHCR-a u onome za šta vjerujem da predstavlja historijsko dostignuće, koje je samo prije dvije godine izgledalo gotovo sasvim nemoguće.

Od kraja 1997. godine je preko 102,000 imovinskih zahtjeva okončano povratom imovine – to jeste, 41% od svih zahtjeva u BiH! Ubrzo ćemo postići i 50 procenata, čime ćemo ispuniti ključni uvjet sadržan u dokumentu EU “Road Map”.

S ponosom možemo konstatirati da smo prebrodili krizu, ali još uvijek

nije vrijeme da smanjimo intenzitet nastojanja. Adekvatno finansiranje se mora održati sve dok se ne završi proces povratka.

Dinamika povratka izbjeglica se ne može zaustaviti s obzirom da se u BiH razvila nova vrsta svijesti. Javni dužnosnici i političari nemaju pred sobom drugi izbor nego da ispune svoje obaveze, s obzirom da sam smijenio one koji nisu tako postupali. Što se tiče povratnika, omogućeno im je da traže ono na što imaju pravo i pružena im je politička podrška u vidu bolje policijske zaštite i materijalne pomoći. Ljudi su uvidjeli da će praktična politika, a ne nacionalistička retorika, riješiti njihove ekonomske i socijalne probleme.

Pospješujući bh. kompleksnu i ambicioznu dvostruku tranziciju iz rata u mir i iz komunizma u demokraciju i na tržišnu ekonomiju, formirali smo moderan bankovni sistem sa orijentacijom na biznis, koji se temelji na stabilnoj valuti. Takođe smo počeli uspostavljati i pravnu klimu koja će privući strane investitore.

S obzirom da se sredstva usmjeravaju na stvaranje bogatstva od kojeg će korist imati najveći dio populacije, međunarodna zajednica je pod vođstvom OSCE-a i SFOR-a izvršila pritisak na entitetske vlade da prestanu sa beskorisnom i neodrživom vojnom potrošnjom. U novembru su oružane snage predočile planove drastičnog smanjenja vojnih snaga. Trenutno se radi na smanjenju troškova odbrane BiH na mogućih 2 posto GDP-a, što inače predstavlja prosjek u zapadnoj Evropi.

Na polju sigurnosti, proces uvođenja modernog sistema izdavanja ličnih dokumenata u BiH – koji će odmah postati djelotvorno sredstvo u borbi protiv terorizma, te učiniti mogućnost oslobađanja bh. građana od viznog režima realnijom – domaći organi su preduzeli s ozbiljnim namjerama, nakon što su proces godinama odgađali. Krajem 2001. godine je bh. Parlamentarna skupština donijela pet zakona koji su potrebni za realizaciju takozvanog sistema zaštite ličnih podataka građana. Nakon 11. septembra bh. organi vlasti su djelovali brzo kako bi osigurali da nijedna teroristička organizacija ne iskoristi BiH kao bezbjednu bazu ili

zonu koncentracije.

Suočen sa gorkim i još uvijek podvojenim ratnim naslijeđem – sporovi oko rekonstrukcije spomenika koje su uništile nacionalističke snage – 8. februara sam donio niz odluka kojima sam prenio nadležnost za izdavanje građevinskih dozvola sa općinskih organa na entitetska ministarstva za urbanizam. Ministarstva su dobila jasne kriterije za odobravanje, odnosno odbijanje zahtjeva za građevinsku dozvolu, kao i rokove. Sada imamo institucionalni okvir za implementaciju Aneksa 8 Daytonskog sporazuma, koji regulira pitanje restauracije nacionalnih spomenika, kao i model za rješavanje sporova koji bi mogao biti primijenjen i na neke druge oblasti.

Masakr u Srebrenici je iza sebe ostavio ratno naslijeđe sa najvećom gorčinom. Pozdravljam program UN-a za obnovu Srebrenice koji ima za cilj rješavanje vanrednih socijalnih i ekonomskih problema. Njime će se podržati nastojanja međunarodne zajednice u kontekstu Akcionog plana za Srebrenicu, kojim će se omogućiti povratak u tu sredinu. Ovi povratci su pravi spomenik onima koji su ubijeni u apsurdnom i brutalnom zahtjevu za etničkom čistoćom.

U toku 2000. i 2001. godine donio sam odluke kojim sam dodijelio zemljište za mezarje i spomen obilježje u Potočarima u Srebrenici. Kamen –obilježje je zvanično postavljeno na tom mjestu na šestu godišnjicu masakra, dana 11. jula 2001. godine. Trenutno se razmatra prijedlog udruženja porodica žrtava da se obližnji lokalitet na kojem se nalazi fabrika akumulatora koristi kao mjesto za spomen obilježje. U toku je pregled zemljišta, kojeg finansira Vlada SAD-a. Međutim, i dalje apeliram na ta udruženja da odmah krenu sa planiranjem ukopa ekshumiranih ostataka.

Gospodine Predsjedniče,

Na početku svog mandata sam uveo koncept “odgovornosti” kako bih riješio sindrom ovisnosti BiH i podstakao bh. organe vlasti na svim nivoima da

izvrše svoje obaveze. Danas se međunarodni dužnosnici koji rade na mirovnoj implementaciji suočavaju sa ponosom bh. lidera, aktivista građanskog društva i građana u zdravoj mjeri, što smatram da je dokaz da posjeduju iskrenu spremnost za "prihvatanjem problema" i preuzimanjem odgovornosti za sudbinu svoje zemlje.

Sa Alijansom za promjene, koalicijom reformističkih stranaka koja je početkom 2001. godine smijenila s vlasti nacionalističku strukturu, na čelu zemlju konačno predvode političari koji podržavaju i brane državnost BiH. Uz asistenciju međunarodne zajednice, u duhu izgradnje partnerstva, ona je donijela Izborni zakon i pripremila BiH za članstvo u Vijeće Evrope.

Sve ovo se dogodilo pod okolnostima pada nacionalističkih stranaka. U novembru je HDZ BiH, stranka koju i dalje u velikom broju podržavaju bh. Hrvati, odustala od pokušaja narušavanja ustavnog poretka BiH. U aprilu prošle godine sam stavio Hercegovačku banku koja je korištena kao HDZ-ov provodnik za ilegalna sredstva, pod privremenu upravu, čime sam toj stranci oduzeo najveći dio njenog kapaciteta za finansiranje paralelnih institucija i vanustavnih aktivnosti. Ovo je paralelno sa obustavom pomoći iz Zagreba gdje reformističke snage imaju izuzetno pozitivnu ulogu, uvjerilo HDZ BiH da njegova avantura "samouprave" nikud ne vodi.

Gospodine Predsjedniče,

Kako su se okolnosti mirovne implementacije znatno izmijenile, međunarodna zajednica je na najadekvatniji način svoj angažman prilagodila novim izazovima. U proljeće 2001. godine su me ministri vanjskih poslova zemalja Evropske unije i Kontakt grupe da zamolili pratim reorganizaciju međunarodnih struktura za civilnu implementaciju u BiH.

Ulažu se velika nastojanja u direktnoj saradnji sa UNMIBH-om, MMF-om/Svjetskom bankom, OSCE-om, SFOR-om i Evropskom komisijom, u pravcu

utvrđivanja sveobuhvatnog paketa koji će znatno poboljšati koordinaciju i efikasnost. Opći konsenzus o četiri strateške oblasti u vezi s kojima je utvrđen paket predstavlja dokaz da su prioriteti koje sam predložio u septembru 1999. godine a koje ste vi podržali još uvijek predstavljaju prioritet.

Dozvolite mi da vam predstavim ključne elemente konačnom plana reorganizacije:

Upravni odbor Vijeća za implementaciju mira, Odbor direktora, svakako ostaje tijelo kojem podnosim izvještaje. U BiH će postojati tijelo tipa kabineta sastavljeno od šefova međunarodnih organizacija, kojim će predsjedavati Visoki predstavnik. To tijelo će biti odgovorno za razvoj sveobuhvatne politike uz podršku međuagencijske situacione grupe.

Postojeće četiri radne grupe koje će pokrivati ključne strateške oblasti ekonomske reforme, povratak izbjeglica, izgradnju institucija i vladavinu prava.

Na kraju, prisustvo na terenu će biti restrukturirano, na temelju novih, zajedničkih zona odgovornosti i kolokacija svih ključnih agencija.

Došli smo do finalne faze mirovne implementacije koja zahtijeva dodatni rad sa manje kapaciteta i sve mora biti pripremljeno za prijenos na bh. organe vlasti. Ovakav model reorganiziranja će dovesti do smanjenog, u manjoj mjeri birokratskog prisustva međunarodne zajednice uz smanjenje cjelokupnih troškova. Takav model odmah stupa na snagu.

Na kraju, gospodine Predsjedniče, dozvolite mi da Vas i uvažene članove ovog tijela obavijestim o svojoj namjeri da sa ove funkcije odem krajem maja. Ovo je moje posljednje obraćanje pred vama, ali ću na kraju mandata Generalnom sekretaru poslati konačni izvještaj.

Uvjeren sam da BiH može biti i da će zaista biti održiva zemlja ukoliko odlučno i konsistentno nastavimo sa implementacijom cjelokupnog plana. Važno je da u ovoj najbitnijoj fazi ne izgubimo fokus. Još uvijek nisu u potpunosti poražene snage čije je čvrsto opredjeljenje destrukcija.

Ipak se konačno naziru konture stabilne i samoodržive BiH, na temelju Daytonskog/Pariškog sporazuma i koja čvrsto stoji na putu ka Evropi. BiH je normalizirala svoje odnose sa susjedima i sada govori kao ravnopravan i uvažen član zajednice suverenih država Jugoistočne Evrope. Ponosan sam što sam u tome odigrao ulogu.

Po odlasku iz BiH u maju, ubijeđen sam da će moj uvaženi prijatelj koji će tada preuzeti ovu funkciju, Paddy Ashdown, uz vašu konstantnu podršku, nadograditi čvrst temelj kojeg smo postavili. On će imati šansu da Bosnu i Hercegovinu vrati onima kojima ta zemlja i pripada – njenim građanima.